

SZOKODI JÓZSEF tanszékvezető, főiskolai adjunktus:

ADATOK A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG EGRI TÖRTÉNETÉHEZ (1918 július—1919 május)

I.

Az *Egri Újság* 1918. július 3-i számában megjelent egy cikk, amely azt a célt volt hivatva szolgálni, hogy felhívja a város polgárságát a nehéz időkben való feltétlen összetartás fontosságára, s mindenféle pártoskodástól mentes egységre, amely a város nyugodt, békés, életének alapvető kritériumát jelenti. Mert ott, ahol az egység hiányzik, felborul a rend, anarchiába fullad az élet, s nincs mi megmentse az óhajtott békét, a társadalmat. Példának Oroszországot említi, amely — úgy mond — elrettentő példája annak, hogy mit eredményez „a polgári társadalmi rend megbontása . . . mit hoz az internacionális szélső szocializmus államrend gyanánt” [1].

A „pártos politikától” való intés lényegében egy pártos politika folytatására és erősítésére való felhívást jelentett, amikor a cikk felszólított arra, hogy a város közönsége a leghatározottabban utasítsa el az internacionalista irányzatot, s a polgári társadalmi rend védelmére sorakozzék föl.

Az egységre való felhívás nem talált követőkre; az ország belső helyzete, a monarchikus államrend felbomlóban volt, amelynek legvilágosabb jeleit az osztályellentétek kiéleződése szolgáltatta, s amelynek végére az 1918. októberi polgári demokratikus forradalom tette a kérdő- és felkiáltó jelet, mintegy jelezve, hogy ezzel még nincs vége.

Eger 1918. októbere után nem „politikai specialitás” az országos események fejlődése közepette, mint pl. Gyöngyös, ahol a forradalomra azonnal lecsap — és átmenetileg győzelmesen — a nyílt „Bozsik-féle” ellenforradalom. (Bozsik Pál gyöngyösi apátplébános fegyveres ellenforradalmi különítményt szervez és 1918. november 2-ra virradóra leveri a forradalmi megmozdulást) [2].

Eger az országos események láncolatában fejlődik tovább politikailag. Itt fokozatosan, lépésről-lépésre hódít a szociáldemokrata eszme, amely mereven elzárkózva a „vörös-eszmétől”, a kommunizmustól, a maga sajátos útját tapossa, a „békés demokratikus szocializmus” zászlaját lobogtatva. Jelszavai „újszerűen” hatnak, s a háborúba, az unott és útált anarchiába, létbizonytalanságba belesüppedt, belefáradt

tömegekben jövőt csillantanak meg. A szociáldemokrata illúziók a közvetlen megvalósulás reményét hintik szét az emberek között és ez az SZDP-be való belépést szinte tömegmozgalommá duzzasztja. Ez a folyamat — amely különösen 1919. januárjában és februárjában szélesedik ki — mindenesetre azt mutatja, hogy az egri dolgozók valami újat kérnek, amely helyzetük lényeges megjavulását eredményezi [3].

A város politikai erőviszonyainak alakulására tehát a szociáldemokrata párt tömegbefolyásának növekedése a jellemző. A különböző politikai irányzatok hol nyílt — elsősorban sajtóvitában — hol burkolt formában mérik össze erejüket. De minden egyes összecsapás az eseményeket március 21. felé hajtja. A sajátos vonás ebben az, hogy egyrészt a kommunizmus eszméinek propagandája igen gyér és a kommunizmus bázisa a városban nem erős, másrészt viszont a polgári demokratikus forradalom még meg nem valósult „vívmányai” lezárhatatlanná teszik a megkezdett utat.

A politikai erők csoportosulását a különböző társadalmi érdekek szabják meg. A klerikális reakció és a vele szövetséges elemek szeretnék a fejlődést leállítani és az eseményeket visszapergetni a monarchia állapotába. Abba a helyzetbe, amikor a papi hatalom, a föld feudális birtoklása érintetlen és a vagyongyűjtést a nyílt kizsákmányolás lehetősége biztosítja. A polgári demokratikus átalakulás hívei ezzel szemben állva a polgári társadalmi rendnek a demokrácia, a szabadság az egyenlőség elve alapján való kiépítését tűzik zászlajukra, amely azonban mentes minden olyan lépéstől, ami a „csőcselék” uralomrajutásának csupán a lehetőségét is megcsillantáná.

A szociáldemokraták tüzet okádnak mindenkire és mindenre, aki és ami a fejlődést le akarja állítani; a jogot követelik maguknak, — a társadalmi kérdések megoldásának jogát. A szociáldemokraták politikai harcukban nem esnek egyoldalúságba. Bár az *Egri Újság* [4] (1919. január 22) megállapítja, hogy talán sehol annyi ellensége nincs az országban a szociális szervezkedésnek mint Heves megyében és így Egerben, mégis a szociáldemokrata párt mereven elzárkózik a baloldali forradalmi erőkkel való szövetségtől. Ezt az erőt mint a „katasztrofális végletet” löki el magától, s a jobboldali és baloldali végletek között a „harmónikus harmadik út” egyedüli járhatóságát propagálja. Van ebben valami radikális vonás is. Ennek a radikalizmusnak a mértékét a forradalomtól való félelem illusztrálja. „Két fronton küzd egyszerre nagy-szerű lendülettel a szociáldemokrácia.” — írják. „Egyrészt a kiszípolozó kapitalizmus, másrészt az anarchiára hajló kommunizmus ellen” [5]. Az anarchia (értsd: forradalom) az államiság felbomlását jelenti, államiság nélkül viszont nincs társadalom, társadalom nélkül nincs emberi élet. Az anarchia, azaz a kommunizmus tehát veszélyes és végzetes, ezért ellene harcolni kell.

A szociáldemokrata elv szerint az átalakulás nem érintheti az államot. Az átalakulás, illetve a meghirdetett „szociáldemokrata szocializmus” nem más, mint normálisan berendezett polgári demokratikus életforma. Ennél többre az adott időszak adott gazdasági és politikai feltételei szerint a magyar társadalom nem képes. Ez az a „harmadik út”, a haladásnak ez az az útja, amely előtt két akadály tornyosul,

s ezért szükséges a „kétfrontos” harc. A szociáldemokraták jobbszárnya egyetért a kettős akadály megfogalmazásával úgy is, ahogy ezt az *Egri Újság* publikálja, hogy ti. a haladás útjában álló egyik akadály „a tehetetlenség ércfala”, „a hatalmukat veszítő osztályok ilyedt makacssága”, — a másik akadály pedig „a robbanóanyagával telített tömeg-anarchia, a tömegőrület, mint a háborúnak a fattyúja, — „a háborúnak ultima ratiója a maga irracionális logikájával”, ami a szociáldemokrácia iskolájával mint „ésszerűtlenség” „immunizálható” [6].

Ime a kommunizmus, mint a háború szülötte, a háború vad hajtása, rossz kinövése jelenik meg a város publikuma előtt. Az ellene való harc, harc a háború, a háború rémes emlékei, a háború utórezgése ellen. A háború és annak következményei elleni harc a társadalmi boldogság érdekében tett fáradozás. Aki ezt teszi, igaz hazafi, s aki tehát a kommunizmus ellen harcol „középről” (mert a jobboldali reakció ellen is harcolni kell) az az igazi magyar.

A város politikai atmoszférája a március 21. előtti hetekben rendkívül ellentmondásos, s ebben az ellentmondásban a fő hangot egyre inkább és egyre határozottabban a szociáldemokrata párt üti meg. De ez a hangnem még messze áll a kommunizmustól. Az SZDP-vel szemben mint politikai ellenfelek jelentkeznek a polgári radikálisok, a tömeg nélküli Károlyi-pártiak és a klerikális reakció.

Ez utóbbi hajlandóságot mutat arra, hogy egy — a „mérésékelt” szocialistákat is felölelő polgári egységfrontot hozzon létre a kommunizmus ellen. Törekvése azonban nem mentes a restaurációs kísérletektől, a papi hatalom stabilizálására irányuló tendenciáktól. Az érsek 1919. januárjában [7] egy főpásztori levélben szólt a katolikus hívőkhöz, amelyben a csend, a béke, a nyugalom hangzatos jelszavaival átítatott egyházi óhaj megvalósítására hívja fel híveit. A szabadság — mint írja — „... csak rátermett, rá megért embereknek való, mert különben nem áldás, hanem átok és pusztulást hoz magával”. A szabadságra csak az érett meg, aki a krisztusi tanításokat vallva magáénak az isteni törvényeknek engedelmeskedik. Hogy mi az isteni törvény és mi nem, azt az egyház szabja meg. A pásztorlevél szerint „nem jól él, hanem visszaél szabadságával, aki embertársával gyűlölködő... aki a közbékét, a köznyugalmat erőszakosan háborítja, aki a haza békéjét és biztonságát veszélyezteti.” A szocialista mozgalmat, mint „nagy igazságtalanságot” jelentő mozgalmat ítéli meg, amellyel szemben a békéhez, a rendhez kell visszatérni.

Az egri klerikális reakció a rombolást, a pusztulást látja mindabban, ami a társadalmi előrehaladást jelenti, s ellene a leghatározottabb harcra hív föl. „A fészek ég! — írja az *Egri Katholikus Tudósító* egyik cikke — Özönlik a vér, de azért ne legyünk gyáva, vagy fatalista szemlélői a pusztulásnak, hanem közreműködve mentsük a menthetőt”. „Most a polgári pártoknak tömörülniök kell, szövetséget kell alkotni, hogy a fenyegető vörös rémet a mérsékelt szocialistákkal együttműködve elűzhessük” [8].

Ehelyütt most elégedjünk meg csupán annak a megállapításával, hogy az egri fekete reakció a legnagyobb ellensége volt a polgári demok-

ratikus átalakulásnak és annak az egyre szélesedő tömegmozgalomnak, amely március 21-hez vezetett. A szószék és a klérus kezében lévő sajtó voltak azok a fegyverek, ahonnan ösztüzet zúdított a demokratikus és szocialista törekvésekre.

Ha az érem másik oldalát vizsgáljuk — a szociáldemokrata párt politikai vonalát —, a megfelelő politikai disztinkció feltétlenül szükséges az egri reakció és a szociáldemokrata párt tevékenységét illetően. A kérdés úgy vetődik fel, hogy mi az ami az egri reakciót és a szociáldemokrata pártot szembeállítja és mi az, ami ezt a szembekerülést relativvá teszi. A szociáldemokrata párt tevékenységét nem ítélné meg egyoldalúan. *A polgári demokratikus átalakulás során kétségtelen, hogy progresszív erőt jelent és a reakció elleni harca pozitív. Ha viszont a kommunizmushoz való viszonyát vizsgáljuk a szociáldemokrata párt-nak, akkor mint a polgári társadalmat konzerválni akaró erő jelenik meg előttünk, s a reakcióhoz illetve a polgári radikalizmushoz sodródik.* Még abban az esetben is, ha az egyes pártok politikai konkurrenciája az SZDP-t is magába foglaló sajtócsatározást eredményez.

A fentiek illusztrálására számtalan példa említhető. Ismeretes, hogy a Budapesti Munkástanács 1919. január-végi ülésén a kommunistákat a munkásszervezetekből kizáró határozatot hozott, elítélve a KMP-t, mondván, hogy politikája történelmietlen, kalandorpolitika, amelynek nincs reális alapja. Majd az SZDP „Márciusi Szózat”-a ezt írja: „A vörös ellenforradalom... tüznek és vérnek tengerén keresztül akarja megsemmisíteni a mai társadalmat... A szociáldemokrata párt félre akarja takarítani az utból az ellenforradalmi törekvéseket...” [9].

A SZDP hivatalos vonala hemizség a reformista, kispolgári burzsoá és nacionalista eszméktől. Agrárpolitikai vonalára a kisbirtokosi tulajdon merev és makacs védelme jellemző, amelyben inkább rugalmasságot mutat jobbfelé mint balfelé. Ezzel kapcsolatban az egyik újságcikkben ez olvasható: „... helyteleníti a szociáldemokrácia a kisbirtok kommunizálását és teljes erejével küzd a kommunisták ellen.” „A mezőgazdasági kisüzem ma még nem kommunizálható és beletelik még vagy pár száz esztendő, míg azzá lesz” [10].

A helyi szociáldemokrata agitáció taktikai alapját nem a tudományos marxista elvek adják; az öncélúság a jellemző arra, amely az elvhűséget háttérbe kergeti. Öncélúság az abszolút tömeg-többség érdekében, a „békés”, „demokratikus” átalakulás érdekében. De az agitáció is telve van ellentmondással. Hogy csak egyet említsünk: egyrészt az SZDP hivatalos vonala a szocializmust csak mint a távoli jövő életformáját propagálja és ezért a szociális elvek hirdetését és megvalósítását alárendeli a polgári demokrácia érdekeinek, másrészt viszont szocializmust hirdet, mint az „igazi szocializmus” pártja azért, hogy saját fölényét más pártokkal szemben kiverkedje és így mint a polgári demokrácia legnagyobb pártja funkcionáljon tovább. Világos azután, hogy ebben a törekvésében a leghatározottabban szembefordul a kommunistákkal, szembefordul a proletárforradalommal. Legyen általános választójog, s az majd elhozza a szocializmust. Mert mint írják az egri szociáldemokraták is: „a szocializmust demokrácia nélkül megvalósítani

nem lehet, tehát csak akkor lehet erről szó, ha a demokrácia segítségével többségre jut” [11]. Ez az úgynevezett „többségi szocializmus”, vagy „demokratikus szocializmus”, amelynek azonban „nem szabad maga ellen kihívni az istenek haragját”, az antidemokratikus osztályok, a reakció nyílt ellenállását, hanem az azokkal való „békés” elvi csatározás alapján kialakult valamiféle *ultra polgári demokrácia* hozza el a várt boldogságot.

Szocializmus, forradalmi átalakulás, — kommunisták nélkül, a demokrácia hatalomra jutása, — demokratikus úton stb. Mindezek olyan forradalom-mentes jelszavak, amelyekben feloldódik a lényeg, elvész, eltűnik az, ami után a kizsákmányolt tömegek áhitoznak, a *szocializmus*. A szociáldemokrata opportunisták a jelszavaiból eltünteteti az osztálytartalmat és egy határozott cél nélküli, elvtelen osztályszövetséget akar megvalósítani, amely jobbra és balra is egyformán ütte halad előre a középúton. A munka jogát és kötelességét hangoztató jelszavakban oldja fel az osztálycél. „A produktív és fegyelmezett munka uralmának kell . . . elkövetkeznie, ha azt akarjuk, hogy nehezen elért sikereinket minden időkre biztosítsuk” [12]. — írja az egyik újságcikk. Egész vázlatosan bemutatva: ez az a politikai irányvonal, ami a város közéletét uralta — a Tanácsköztársaság győzelme előtt.

Természetesen emellett látni kell, hogy az események, a politikai élet gyakorlata sokszor rácsúfol a propagandában kifejezésre juttatott elvekre, rácsúfol arra a sok szubjektív óhajra, amely papíron napvilágot lát. Így történt ez 1919-ben is. Az események objektív menete félre söpört az útból minden olyan törekvést, amely nem felelt meg az élet-diktálta követelményeknek. Így nem tudta kiállni a történelem kritikáját a szociáldemokrata reformizmus sem. Mert addig amíg az írásbeli propaganda a „hadmadik úton” haladt, az élet március 21-hez jutott el.

A dolgozó tömegek forradalmasodása kényszerítette a szociáldemokrata vezetést arra, hogy a proletárdiktatúrát tudomásul vegye és kommunistákkal egységforontra lépve a proletariátus hatalmát hivatalosan megtestesítse.

A kommunizmus, a proletárdiktatúra eszméje Egerben is fokozatosan teret hódított a dolgozók között, amit a Tanácsköztársaság győzelmének lelkes tudomásulvétele bizonyít.

II.

1919. március 21-én győzött a proletárdiktatúra. Március 22-én plakát, 23-án pedig az *Egri Újság* közli a „*Mindenkihez*” c. kiáltványban, hogy Magyarországon a hatalom a proletariátus kezébe ment át, s hogy ennek folytán „Eger városában is az összes karhatalmi alakulatok fölött az egri *Katona- és Munkástanács* intézkedik [13].

Március 22-én a *Katona- és Munkástanács* felügyelete alá vonja a megyét, a várost, a postát, a távirót, a rendőrséget, a pénzügyigazgatóságot, stb. s az összes közhivatalok a *Katona- és Munkástanács* intézkedései alapján funkcionálnak tovább. A polgárőrséget feloszlatják és

intézkedés történik, hogy a hatalom — közigazgatás, stb. — pozícióit is megfelelő személyek töltsék be. A hatalom — formálisan is — a direktórium megalakulásával kerül a proletáriátus kezébe. A Munkástanács megyei népbiztosnak *Láyer Dezsőt*, alispánnak *Kolacskovszky Lajost*, rendőrkapitánynak *Németi (Neszvadba) Lajost* nevezi ki, s a közoktatásügy *dr. Kalovits Alajos* kezébe kerül. A különböző hivatalok élére is népbiztosok kerülnek: a közéletmezésügyi — (egy ideig) *Fischer Manó*, pénzügyi — *dr. Lipovniczky István*, igazságügyi népbiztos pedig — *Kaló Miklós* lesz. A két munkáspárt egyesülése alapján újjáalakul a pártvezetőség, amely a Munkástanács és a 3 tagú megyei direktórium mellett tevékenyen részt vesz a megye és a város ügyeinek irányításában.

A hatalomra került egri *Katona- és Munkástanács* az adminisztratív ügyintézés mellett igen fontos általános politikai jellegű kérdésekkel is foglalkozott. Az egyik ilyen kérdés a papság ügye volt. Tekintettel arra, hogy Eger érseki székhely és így a papság a közvélemény irányításában a városban, de megyeszerte is nagy szerepet játszott, szükségessé vált a papság helyzetének az értékelése és a proletárdiktatúra papsághoz való viszonyának a megvilágítása.

Éppen ezért a március 23-i tanácsülés foglalkozott a fenti kérdéssel, általában a megye területén tartózkodó papoknak és egyházi egyéneknek a proletárdiktatúra rendjébe való beilleszkedését, illetve a proletárdiktatúrával szembeni magatartását vitatta meg. A tanácsülés után kiadott hivatalos közlemény megállapította, hogy a polgári demokratikus forradalom után a magyar papság és így a megye papságának a tagjai között is sokan voltak, akik az idők szavát meg nem értve a forradalom vívmányai ellen lázítottak és a régi monarchikus állapotok visszaállításán tevékenykedtek. Megállapította, hogy az ellenforradalom, a reakció a papság körében virágzott és hogy az ilyen ellenforradalmi kísérletekre éppen ezért a proletárdiktatúra időszakában is számítani lehet. A közlemény felhívja a papságot, hogy ne éljen vissza közülnök senki papi hivatásával, ne adja ellenforradalmi hazafiatalan célok megvalósítására a fejét, mert ebben az esetben a proletárdiktatúra mint a haza ellenségével fog az illetővel eljárni [14].

A papság helyét és szerepét úgy értékelik, mint amely játszhat pozitív szerepet a proletárdiktatúrában, amennyiben a vallást mint magánügyet kezelik, és a vallásos világnézetet nem állítják szembe a proletárhatalom érdekeivel. Az a tény, hogy a fenti kérdéssel foglalkozott a megye hatalmi testülete azt mutatja, hogy a proletárdiktatúra nem helyezkedett szembe egyáltalán a vallásos érzelmű egyénnel, azok helyét és szerepét világosan látta a munkáshatalom időszakában, ellenük adminisztratív intézkedésekkel nem lépett fel, ha arra mint a proletárhaza ellenségei nem szolgáltak rá.

Fontos eseménye volt a Tanácsköztársaságnak az április 7-én megtartott választás. A forradalmi kormányzótanács rendelete értelmében minden 25 000 lakosnál többet számláló város 500 lakos után egy tanácsot delegál a városi tanácsba. Eger ennek alapján 60 tanácsot választott. A választás lebonyolítására egy előkészítő választási bizottság alakult, amelynek a választás formális előkészítése mellett igen fontos politikai feladatai is voltak: megmagyarázni a város dolgozóinak, hogy ez az

első olyan választás, amely nem zárja ki a proletárok széles rétegeit az állami életnek ebből az igen fontos mozzanatából sem, és amely éppen ezen keresztül méltón demonstrálja, hogy a hatalom valóban a dolgozó tömegek kezébe ment át. A választások Egerben lelkesen folytak le és külön esemény volt, hogy Móricz Zsigmond a Magyar Tanácsköztársaság egyik lelkes írója is résztvett az egeri választásokon [15]. Móricz Zsigmond sorrajárta a választási helyiségeket és a dolgozókkal való beszélgetés alapján egy a választás hangulatát összegező cikk megírására is vállalkozott.

A választások lezajlása után megtörtént az egyes vezetőpozíciókba a vezetők megválasztása. A tanács elnöke Láyer Dezső, alelnöke pedig Némethi Lajos lett. A tanács 15 tagból álló intéző bizottságot választott. A tanács tagjai a választások után fogadalmat tettek, amelynek szövege a következő: „Fogadjuk, mi mint a Munkások-, Katonák-, és Földművesek Tanácsa, hogy a forradalmi Kormányzótanácshoz hűek leszünk, illetőleg annak és szerveinek, rendelkezéseinek, intézkedéseinek mindenkor és mindenben feltétlenül alávetjük és mindenben a legszigorúbb titoktartásra kötelezzük magunkat. Fogadjuk becsületszavunkra”.

III.

Április folyamán a reakció — remélve az intervenció gyors győzelmét a proletárhatalom felett — országosan aktivizálódott. Egerben is különböző rémhíreket kezdtek terjeszteni a reakciós elemek, megjósolva a Tanácsköztársaság rövid-életűségét. Hogy a rémhíreknek és az ellenforradalmi lázításnak elejét vegyék, az egeri Forradalmi Törvényszék 1919. április 21-én elrendelte a túszedést és a következő szövegű plakátot jelentette meg: „A hazafias gazdagok egyes helyeken megkísérelték, hogy az imperialista ellenséggel szövetkezve a dolgozók Tanácsköztársasága ellen szennyes pénzükön fehérgárdát vásároljanak. Nekik nem volt elég még a négy és féléves vérontás. Még mindig a proletárok drága vérére szomjaznak... Hogy biztosítsuk a rendet, nyugalmat és a proletárság uralmát, túsökként vettük a következő polgárokat: (15 egyént tartóztattak le). Ezeknek a haja szála sem görbül meg addig, míg Egerben rend és nyugalom lesz, amíg a proletárság uralma ellen valaki merészletet el nem követ, de ha ez mégis megtörténik, érte a túsok életükkel fizetnek” [16].

A cseh burzsoá intervenció csapatai előnyomulása azonban továbbra is táptalajul szolgált a különböző rémhíreknek, amelyek a Vöröshadsereg vereségéről, széteséséről és így a proletárdiktatúra gyors bukásáról szóltak. Ellencsapásként 1919. május elsejének a megünneplését méltóképpen igyekezett előkészíteni a szocialista párt és a munkáshatalom. Egerben is úgy készültek a nagy nemzetközi munkásünnepre, hogy az méltóképpen demonstrálja a hatalom proletár jellegét. A burzsoá intervenció csapatai további előnyomulása azonban megakadályozta az egeri ünnepség megrendezését, és így a május elsejére tervezett nagyszabású felvonulás elmaradt.

Az egri reakció elérkezettnek vélte az időt arra, hogy az ellenforradalmi propaganda felszításával a hatalmat visszaszerezze. Tekintettel arra, hogy a városi tanácsban és az intéző bizottságban sem volt meg mindenben a teljes egyetértés, az egységnek ez a hiánya még inkább biztosította a lehetőségét annak, hogy a reakció a hatalmat átvegye. Különböző hírek keltek szárnyra, — hogy a direktórium tagjai eltávoztak a városból, hogy a város vezetés nélkül maradt, stb. — és így a reakció három egyént, Kálnoki Istvánt, Bárány Gézát és Militzer Gyula szőlőbirtokost bízta meg azzal, hogy a direktórium tagjaival érintkezésbe lépjenek és a hatalom átvételéről tárgyaljanak. Ezzel párhuzamosan a város utcáin sétáló igen nagyszámú tömeg között nyílt ellenforradalmi agitációt kezdtek, és a tömeget a proletárhatalom helyi szervei ellen lázították. Mindennek az lett az eredménye, hogy május elsején délután a városi tanács erkélyén már a régi kapitalista rend hű kiszolgálói szónokoltak és Láyer Dezsőt a direktórium elnökét, aki ugyancsak beszélni akart a téren összesereglett emberekhez a tömegből az ellenforradalmi lázítók lehurrogták. A tüntetésbe átcsapott délutáni megmozdulást csak úgy lehetett szétriasztani, hogy a vörös őrség megszólaltatott egy gépfegyvert, amelynek a hatására szétszéledt a városi tanács előtt összegyülekezett néhány száz főnyi csoport. A kibontakozott ellenforradalmi lázadást azonban megakadályozni már nem lehetett. Május 2-án röpcédula tudatta a város lakosságával, hogy a hatalom a burzsoázia képviselői kezébe került.

Ebben az egész ellenforradalmi folyamatban jelentős szerepet játszott véleményünk szerint Szakáll Kálmán vezérkari ezredes, az V. vörös hadosztályparancsnoka, aki Füzesabonyban állomásozva semmit sem tett a lázadás letörése érdekében, ellenkezőleg, május 2-án délután Egerbe jött és a városi tanács nagytermében összegyűlt egyénekkel közölte a véleményét, amely szerint Egerben nem ellenforradalmi folyamat bontakozott ki, tehát — mint mondotta — helytelen az az álláspont, miszerint itt ellenforradalom lett volna. Csupán arról van szó, hogy egy tisztogatási akció következett be és ennek lett az eredménye az, hogy „a hatalom jellegének megváltoztatása nélkül” személycserék történtek.

Ezt a nyilatkozattételt az egri reakció örömmel fogadta, mert ebből azt is tudták, hogy a Vörös Hadsereg Eger mellett tartózkodó egysége nem avatkozik bele abba, ami Egerben történik.

Hogy a hatalom jellege megváltozott-e vagy nem és hogy Egerben ellenforradalom zajlott-e le avagy nem, mutatja az, hogy a direktóriumot likvidálva egy úgynevezett polgári nyolcas bizottságot hoztak létre, amelybe csupa reakciós egyének kerültek és csak a formalitás és az egységfront színezetének a kedvéért választották be nagy huza-vona után Láyer Dezsőt intéző bizottsági elnököt, aki azonban a nyolcas bizottság munkájában egyáltalán nem vett részt. Ez a nyolcas bizottság már május 2-án tudatta a város lakosságával, hogy a hatalmat átvette és a rend fenntartása érdekében minden intézkedést megtett. A hatalom jellegének megváltozását, azaz az ellenforradalom tényét mi sem bizonyítja jobban mint az, hogy a polgári nyolcas bizottság előkészületeket

tett a cseh burzsoá intervenciók csapatok fogadására és ugyanakkor felfegyverzett ellenforradalmi karhatalmi alakulatokat helyezett el a város déli részén, hogy a vörös csapatok bevonulását megakadályozza.

Az ellenforradalom azonban nem uralkodhatott sokáig: Tormási vezetésével Mezőkövesd felől a Vörös Hadsereg egyik kis egysége közeledett Eger felé azzal a céllal, hogy a városban a proletárhatalmat visszaállítsa. A város reakciós elemei között igen nagy izgalom lett urrá, mert már kijelölték a parlamentereket is, akik az intervenciók csapatok elé mentek volna, hogy méltóképpen fogadják őket. Tormási közeledténél hallatára a proletárhatalomhoz hű egeri dolgozók ismét szervezkedni kezdtek és lelkesen fogadták a városba ellenállás nélkül bevonuló vörös egységet. A reakció képtelen volt bárminemű ellenállás szervezésére is. Vagy a szökést, vagy más eszközt választottak arra, hogy bőrüket megmentse. Tormási késő éjszaka vonult be a városba. Menetközben Mészöly Gézát a polgári nyolcas bizottság ellenforradalmi katonatisztjét kivégezték. A városháza nagyterme megtelt proletár elemekkel és üdvözlőalkalmakkal fogadták a felszabadító vörös egységet. Tormási lelkesedéssel kísért beszédében közölte a lakossággal, hogy a proletárdiktatúra uralma ismét helyreállt a városban és az ő célja az, hogy ezt megvédelmezze és az ellenforradalmi lázadókat mint hazárulókat elfogja és az illetékes igazságügyi szerveknek átadja. Több egyént letartóztattak, akik közül néhányat a Mezőkövesden állomásozó Katonai Forradalmi Törvényszék szabadlábra helyezett, másokat pedig a budapesti gyűjtőfogházba szállítottak. Május 4-én reggel ismét megjelent a vörös szín, a vörös zászló és a proletáriátus hatalmát hirdető plakát a házak falain. A proletárhatalom újbóli megszervezésére május 4-én került sor: a felfegyverzett ellenforradalmi egységeket lefegyverzik és a direktórium újból hozzákezd a proletárhatalom gyakorlásához.

A proletárdiktatúra egeri történetéről is hosszú fejezeteket lehetne írni. A tények sokaságával lehet bizonyítani, hogy a Magyar Tanácsköztársaság nem egy szűkkörű csoport hatalmi érdekeit fejezte ki, mint ahogy azt a burzsoá történetírás beállítja. A Magyar Tanácsköztársaság a dolgozók állama volt és politikai, szociális, gazdasági, egészségügyi és kulturális intézkedéseivel a dolgozó tömegek érdekeit képviselte. A Magyar Tanácsköztársaság a magyar nép történelmének legfényesebb lapjai közé tartozik és mi utódok is meleg és forró érzelmekkel gondolunk arra a 133 napra, amely megmutatta, hogy a dolgozók gazdasági és kulturális felemelkedése csak úgy lehetséges, ha a hatalom is az ő kezükben van.

J E G Y Z E T E K :

[1] Egeri Újság. 1918. július 3.

[2] Lásd: Szokodi: Gyöngyös a két forradalom idején. Az Egeri Ped. Főiskola Évkönyve. V. kötet.

[3] Lásd a korabeli helyi sajtót.

[4] Egeri Újság. 1919. január 22.

[5] Egeri Újság 1919. március 14.

[6] Uo.

- [7] Egeri Katholikus Tudósító IV. évf. 1. szám.
- [8] Egeri Katholikus Tudósító 1919. március. IV. évf. 3. szám.
- [9] Egeri Újság. 1919. március 15.
- [10] Egeri Újság. 1919. január 3. szám.
- [11] Egeri Újság. 1919. január 26. szám. „Proletárdiktatúra” c. cikk.
- [12] Egeri Újság. 1919. február 5. szám.
- [13] Egeri Újság. 1919. III. 23.
- [14] Egeri Újság. 1919. március 24.
- [15] Lásd erről Szokodi: „Adalékok MórícZ Zsigmond politikai portréjához” c. cikket, Az Egeri Ped. Főiskola Évkönyve, V. kötet.
- [16] Ebben az időszakban más helyeken is történt óvintézkedés; Heves megyében pl. Gyöngyösön.